

K R O N I E K

HART IN BALLINGSCHAP ¹⁾

De oorlogs- en verzetslitteratuur in Nederland vertoont twee opvallende verschijnselen.

Allereerst het verheugende feit dat de nieuwe litteratuur werd geïnspireerd op het volk en het leven, zooals groote groepen dat ervoeren en ondergingen. De droomers en zangers keerden terug naar de werkelijkheid, verkozen deel te hebben aan het lijden en namen in het groote geheel hun eigen taak op.

Maar daartegenover staat dat de litteraire waarde, het artistiek gehalte over het algemeen zwakker en geringer werd. Er is weinig groote poëzie geschreven en weinig proza al evenzeer. Maar elke criticus zal moeten bedenken, dat er tijden zijn, waarin het niet om litteratuur gaat maar om leven en dat dientengevolge het „document humain” niet gewaardeerd moet worden volgens de normen eener verfijnde esthetica, maar naar de functie die het woord dààr en toen vervulde. Er kan op een gegeven moment meer behoefte bestaan aan een monosyllabisch „Brand” of „Hulp” dan aan een volmaakte alexandrijn, waarin de God van het vuur gevloekt wordt.

Zoo beschouw ik ook het nieuwe bundeltje van Naninck: als noodkreet, zij het dan als een bezonnen noodkreet.

Deze bundel „Hart in Ballingschap” die de verzets- en oorlogspoëzie van Van Duinkerken, Hellinga, Van Wageningen, Geyl en Brandsma kwam vervolledigen, is een merkwaardige antithese van Anthonie Donker's „Tralievenster”²⁾.

Het eerste werd geschreven in het gijzelaarskamp van

¹⁾ n.a.v. Joep Naninck „Hart in Ballingschap” verzen uit het gijzelaarskamp. Uitgave: Drukkerij Henri Bergmans N.V., Tilburg. Bandontwerp Kees Mandos.

²⁾ Anthonie Donker „Tralievenster”. Van Loghem Slaterus' Uitgeverijmaatschappij N.V., Arnhem. In 't jaar 1945.

Sint Michielsgestel, waar de dichter van Juni 1942 tot April 1943 verbleef, terwijl „Tralievenster” geschreven werd tusschen Maart en Juni 1942 in de Duitsche gevangenis te Scheveningen.

Hier, in deze twee bundels staan twee dichterlijke houdingen tegenover elkaar.

Anthonie Donker gordt zich aan met de sterkte van den droom en kan zeggen:

„Ik vind ook uit dit duister huis
de uitvalspoort ten hemel”.

of:

„Gij denkt wel dat gij mij de wet voorschrijft,
maar gij beseft niet dat er een besluit
is dat mij steeds tot vrijgeleide blijft
als ik mijn dwarsche melodieën fluit”.

Tegenover deze weerbarstige mannentaal klinken de verzen van Naninck. Zij zijn de klachten over een mannelijk verdriet, bijna vrouwelijk geuit.

„Waarom mijn God, hebt Gij gescheiden
wat nimmer scheiden mocht?
Gij hebt ons al te zwaar bezocht
en doet ons bitter lijden”.

of elders:

„O ging de duist're lucht eens breken
en scheen de zon weer in den dag!
Mijn lief, geen woord, geen mens'lijk teken
dat mijn verdriet beschrijven mag”.

Een ander groot verschil is, dat Anthonie Donker zich opgenomen voelt, juist als dichter, in het groote verband en dat hij vóór zijn volk en tot zijn volk spreekt:

„. . . ik moet voor mijn land
de lotgevallen van ons allen zingen
en met de wichelroede in de hand
naar de verborgen waterbronnen dingen,
daarmede staan mijn teekens in verband”.

Joep Naninck spreekt, minder als dichter dan als minnaar, over en tot zijn vrouw, aan wie hij deze bundel wijdt met de schoone opdracht:

„Mijn vrouw, omdat mijn hart uw hart beviel,
heb ik mijn leven richtig kunnen mennen,
want gij werdt tot den spiegel van mijn ziel,
waarin 'k mijn eigen beeld heb leren kennen:
ik vond mezelf, Gods beeld, in uwe teer
op God en mij gerichte ogen weer”.

In deze vergelijking ligt de betrekkelijke waarde van beide bundels.

„Tralievenster” is grooter van allure, is poëtisch ook veel sterker.

„Hart in Ballingschap”, dat ondanks het uitgesproken verdriet, een religieuze berusting en soms sterkte weet te vinden is als menselijk document òòk voor ons van belang, omdat geschiedenis immer is zielsgeschiedenis. Het is geen verzets- noch oorlogslitteratuur in de strikte beteekenis, die wij aan dit woord hechten maar het geeft de reactie van het menselijk hart en de menselijke ziel op het groote gebeuren, dat over ons heenging.

HARRIE KAPTEIJNS